

Het Poorthuis

Waterput waar bierbrouwerij heeft gestaan

Tegenover de Grote Kerk staat rijksmonument het Poorthuis. Onder die naam kent iedereen het pand dat oorspronkelijk een tuinmanswoning is. Het 'echte' Poorthuis is allang verdwenen. De tuinmanswoning stamt uit 1858, maar er zijn verschillende elementen van een eerdere bebouwing teruggevonden.

Op een tekening van Jan van Diepenem uit 1641 is het Poorthuis, ook wel Rechthuis genoemd in die tijd, ingetekend. De rechtszaal bevindt zich boven de poort. In de 18^e eeuw staat het Poortgebouw aan de oostkant van de toegangspoort tot het park bij Huize Scherpenzeel. In de zeventiende eeuw is daarnaast een bierbrouwerij gevestigd. Later is dat het huis van de tuinman die in dienst is familie Royaards, eigenaar van Huize Scherpenzeel. Vandaag gaat het over de restauratie en de geschiedenis van die tuinmanswoning.

Afdeling Burgerij

In 1976 koopt gemeente Scherpenzeel het Poorthuis, omdat het een geheel vormt met Huize Scherpenzeel. De gemeente wil het pand laten restaureren. Zover is het nog lang niet, zodat het huis eerst wordt verhuurd aan familie Van Ginkel. In 1978 komt het Poorthuis op de monumentenlijst te staan. Als het huis in 1995 leeg staat, verzoekt Oud-Scherpenzeel de gemeente om vanuit het Koetshuis daar naartoe te mogen verhuizen. De gemeente reageert afwijzend. Het pand staat nadat de laatste bewoners zijn vertrokken jaren leeg. Als er in de jaren negentig langdurig wordt gesproken over een nieuw gemeentehuis, oppert men in de gemeenteraad het plan in het Poorthuis de afdeling Burgerij van de Gemeente Scherpenzeel te vestigen. Omdat de ruimte beperkt is, moet het pand aan de achterkant uitgebouwd worden. Oud-Scherpenzeel stelt voor om niet aan de achterkant maar aan

de oostzijde het oorspronkelijke Poorthuis weer te herbouwen en daar de afdeling Burgerij te vestigen. Het gaat allemaal niet door.

Restauratie

In 1999 stelt de provincie geld beschikbaar voor de restauratie. Bureau Delfgou maakt een plan en in 2003-2004 wordt het Poorthuis volledig gerestaureerd door De Koninklijke van Woudenberg uit Ameide. Het oorspronkelijke huis is moeilijk te dateren. Het pand is meerdere malen verbouwd. Er is veel materiaal teruggevonden dat is hergebruikt. Materiaal is tenslotte lange tijd veel duurder dan arbeid. De gemetselde fundering gaat mogelijk deels terug tot de 15^e of 16^e eeuw. In de kelder zijn kruisgewelven zichtbaar in het muurwerk. Frappant is het grote aantal verschillende steenformaten dat door de eeuwen heen is verwerkt in het Poorthuis, het zijn er maar liefst negen. Op het dak blijken elf verschillende soorten kruispannen te liggen. Bouwhistorisch onderzoek toont uiteindelijk aan dat de geschiedenis van het pand teruggaat tot ongeveer 1500. Onder de woning zijn knekels gevonden. Dat lijkt merkwaardiger dan het is. In het verleden worden voorname personen in de kerk begraven; zij die wat minder in aanzien staan krijgen een plekje buiten de kerk in door de bisschop gewijde grond. Sommigen verdienen kennelijk geen plaats op deze grond en worden nog verder van het altaar begraven. De botten in en onder het Poorthuis blijken na onderzoek te zijn begraven tussen 1565 en 1635. Potscherven die bij graafwerkzaamheden aan de oppervlakte komen, dateren veelal uit de 17^e en 18^e eeuw, maar er zijn ook scherven van rond 1400. Daarnaast treft men pijpenkoppen en stukjes metaal aan. Vreemd is dat de huidige Dorpsstraat over de toenmalige begraafplaats gaat en daar rijden we dagelijks overheen...De laatste verbouwing na 1858 dateert uit begin van de vorige eeuw. De staat van het poorthuis is ronduit slecht voor de restauratie. Alles wat bouwhistorisch niet in het pand thuishoort wordt eruit gesloopt. Het poorthuis blijkt niet goed gefundeerd te zijn. Daar waar de fundering onvoldoende of niet aanwezig is, wordt deze verbeterd of aangebracht. Het dakbeschot wordt vernieuwd en er komen vier nieuwe dakkapellen waarvan twee in oude stijl. Verder worden de gevels opnieuw gevoegd met een snijvoeg, de kozijnen en ramen vernieuwd in oude stijl, de voordeur met omlijsting verfraaid en het schilderwerk in originele kleuren uitgevoerd.

Waterput

Achter de tuinmanswoning stuit de graafmachine op een oude waterput. Op die plek is het nieuw te bouwen schuurtje gepland. De waterput heeft een inwendige diameter van 1.60 meter en een diepte van tweeënhalve meter. De put is veel groter dan de gemiddelde welputten. Bijzonder is dat de wand van de put als spouwmuur is gemetseld. In de spouw is fijn grind gestort. Dat is aangebracht om het water te zuiveren en werkt als een filter. De locatie van de put bevindt zich op de plek waar indertijd de bierbrouwerij heeft gestaan. Het water uit de put is ongetwijfeld gebruikt bij het brouwen. De put is opgemeten en gefotografeerd en daarna met zand gevuld. Het schuurtje is vanwege de waterput wat verder naar achteren geplaatst, zodat de put eventueel weer kan worden blootgelegd. Na de restauratie verhuurt Geldersch Landschap & Kasteelen het Poorthuis. Sinds 2005 beheren zij Huize Scherpenzeel, het Koetshuis en het Poorthuis op basis van erfpacht.

Augustus 2021